

Конституції України (справа про заощадження громадян) від 10.10.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-01#Text>

6. Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ Україна» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 23.03.2017 р. № 1989–VIII від 05.06.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-19#Text>

7. Матвієнко В. Частина шоста ст. 41 Конституції України потребує уточнення. *Право України*. 2000. № 7. С. 90–91

8. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційною скаргою Дерменжи Андрія Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 23 Закону України «Про іпотеку» від 14.07.2020 р. № 8-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-20#Text>

Мироненко Валентина Петрівна
завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ СІМ'Ї: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Відповідно до ст. 51 Конституції України [1] та ст.5 Сімейного кодексу України [2], сім'я перебуває під захистом держави.

Між тим, ні Конституція, ні Сімейний кодекс не містять конкретно сформульованого поняття захисту сім'ї: ці та інші акти сімейного законодавства містять в собі лише певні складові, з яких випливає, що захист сім'ї, як важливого соціального інституту, є

цілеспрямованим комплексом різнобічних дій держави, які зводяться до створення умов необхідних для формування і стабільного існування сім'ї, що будується на принципах, які найбільш відповідають демократичним, гуманним засадам правового суспільства. Іншими словами, під захистом сім'ї державою слід розуміти комплексну систему матеріальної, ідеологічної (виховної), соціальної та правової підтримки інститутів шлюбу та сім'ї, що спрямована на створення сприятливих умов для їх розвитку, стабілізацію сім'ї, охорони її від негативних явищ і процесів [3, с. 68].

Роль держави у забезпеченні належного функціонування сім'ї є досить вагомою. Не можна не погодитись з Ю. Корольовим, який зазначав, що види та способи захисту сім'ї визначаються можливістю та компетенцією численних державних настанов (приписів), всіх сил суспільства на кожному етапі його розвитку [4, с. 6].

Сім'я є не тільки важливим соціальним інститутом, вона виступає і в якості союзу конкретних осіб, пов'язаних шлюбними відносинами, у зв'язку з чим захист сім'ї завжди повинен пов'язуватись з обов'язковим захистом прав та інтересів подружжя, дітей та інших членів сім'ї.

Матеріальний добробут сім'ї певною мірою є запорукою її стабільності. Тому до економічних засобів підтримки сім'ї слід віднести надання різного роду пілг молодим сім'ям, які в сучасних умовах є недостатньо самостійними у фінансовому розумінні, в силу чого потребують особливої уваги і підтримки; встановлення різних видів соціальної допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим, багатодітним, неповним та студентським сім'ям тощо. Зрозуміло, що вживані заходи не повністю відповідають і задовольняють потреби сімей, проте уже сама наявність таких кроків з боку держави свідчить про позитивні зрушення у цій сфері.

Правові засоби захисту сім'ї включають в себе діяльність державних органів, повноваження яких безпосередньо спрямовані на регулювання економічних, соціальних питань сім'ї; розробку, прийняття та практичне втілення нормативно-правових актів щодо захисту сім'ї, материнства, батьківства, дитинства; діяльність правоохоронних органів – судів, прокуратури, Національної поліції

України, які покликані охороняти законні права та інтереси членів сім'ї; реалізацію норм чинного законодавства, рішень державних органів та можливість застосування конкретних мір впливу для відновлення порушеного права чи інтересу будь-якого учасника сімейно-правових відносин.

Захист сім'ї правовими засобами здійснюється завдяки тому, що законом чітко визначені права та обов'язки усіх учасників сімейних правовідносин, а також тому, що закон містить в якості загальної умови обов'язковість суворого дотримання усіма учасниками сімейних відносин вимог сімейного законодавства. Порушення цих вимог, порушення особистих немайнових чи майнових прав інших учасників, невиконання або неналежне виконання сімейних обов'язків призводить до накладення на винних осіб заходів не тільки сімейної відповідальності (позбавлення батьківських прав), а й цивільної (усунення від спадщини) чи кримінальної (злісне ухилення від сплати аліментів, розголошення таємниці усиновлення, зловживання опікунськими правами) відповідальності тощо.

Словом, зміст конституційно-правової охорони сім'ї складають тісно пов'язані між собою норми, які визначають правила дозволеної поведінки учасника сімейних правовідносин та норми, які встановлюють санкції відповідальності за неправомірну поведінку суб'єкта.

Таким чином, захист сім'ї в межах Конституції України та сімейного законодавства, розуміється як захист суб'єктивних прав усіх членів сім'ї, створення умов для виконання ними своїх обов'язків.

Проте, конституційно-правовий захист сім'ї не обмежується суто сімейним законодавством, охорона сім'ї здійснюється і відповідно до інших приписів Конституції України, а отже, за необхідності до уваги беруться також норми житлового та трудового законодавства. Тобто житлові, трудові, пенсійні, цивільні та інші права осіб, які випливають із членства в сім'ї або родинних відносин теж виступають в якості об'єктів правового захисту.

До соціального захисту сім'ї слід віднести систему законодавства, яким регулюється саме соціальні питання. Це – Закони України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [5],

«Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [6], «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»[7] та багато інших.

Підтримка сім'ї шляхом соціального забезпечення здійснюється головним чином у вигляді різноманітних грошових виплат (державної допомоги), як правило визначеним членам або на певних членів сім'ї. Законодавство передбачає такі види державної допомоги: у зв'язку з вагітністю та пологами; одноразова допомога при народженні дитини; допомога по нагляду за дитиною до трьох років; допомога самотнім матерям; державна соціальна допомога малозабезпеченим та багатодітним сім'ям; тимчасова допомога дітям місце проживання батьків яких невідоме або вони ухиляються від сплати аліментів або не мають можливості утримувати дитину; соціальна допомога дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства; пенсія у зв'язку з втратою годувальника тощо.

Виховна підтримка сім'ї в першу чергу знаходить вияв в тих моральних засадах, поглядах, які сформовані в суспільстві і схвалюються державою. Сфера моралі, як відомо, не піддається правовому регулюванню, проте і не залишається без уваги з боку держави. Виховна підтримка знаходить свій вираз у встановленні норм, які не допускають жорстокого поводження, тобто підкреслюють неприпустимість у сфері сімейних відносин такої поведінки, яка б принижувала людську гідність особи; у тому, що регулювання сімейних відносин здійснюється лише у тій частині, у якій це є допустимим і можливим з урахуванням права учасників на таємницю особистого життя, права на особисту свободу та недопустимість свавільного втручання в сімейне життя; у тому, що будь-який з учасників сімейних відносин не може мати привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, матеріального стану, місця проживання; у тому, що жінка та чоловік мають рівні права та обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї.

Виховна підтримка проявляється також у створенні відповідних державних органів та установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї і які проводять просвітницьку, роз'яснювальну роботу серед членів

сім'ї, організують надання необхідної психологічної, педагогічної, медичної, юридичної допомоги усім, хто за нею звертається.

Передбачаючи право батьків на виховання дітей, держава надає батькам певної свободи у виборі поведінки, тим самим надаючи батькам можливість самостійно реалізувати свої батьківські права. Презумується, що батьки здійснюють свої дії лише на благо дітей. Зважаючи на особистий, індивідуальний характер виховного процесу, держава дотримується певної делікатності в їх регулювання, щоб не порушувати нормального балансу таких відносин, але втручається в процес виховання в усіх випадках, коли способи та методи виховання, обрані батьками чи іншими особами, які за законом здійснюють нагляд за дітьми, суперечать інтересам дитини.

Виховна роль держави має місце і в питаннях щодо встановлення певних обмежень для реалізації сімейних прав особами, які зловживають спиртними напоями, наркотичними та токсичними засобами та особами, які позбавлені батьківських прав.

Зрозуміло, що не всі аспекти сімейного життя піддаються державному регулюванню (взаємна любов, повага, народження дітей). Проте можливість певного матеріального чи правового стимулювання при здійсненні сім'єю ряду функцій отримує юридичне забезпечення, а самі функції набувають правового змісту, що надає змогу, нехай навіть і опосередковано, впливати на сферу особистих прав суб'єктів сімейних відносин.

В загальній системі конституційно-правового захисту сім'ї окреме місце займає охорона прав та інтересів дітей, яка включає в себе всі можливі засоби і способи, передбачені законодавством. Слід сказати, що забезпечення захисту прав та інтересів дитини є одним із основних напрямків державної сімейної політики – законодавство визначає, що охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом.

Широкий спектр засобів захисту сім'ї - від надання різного роду підтримки, до застосування відповідних заходів державного примусу свідчить про те, що Україна вирішує одне із своїх найголовніших завдань – забезпечення сприятливих соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій

для стабільного існування та розвитку сім'ї, поліпшення її життєвого рівня, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2937-III (в ред.. 01.01.2021). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
3. Сімейне право України. За ред. В.П. Мироненко. Київ : Правова єдність. 2008. 477 с.
4. Королев Ю.А. Правовые вопросы семьи и воспитания детей. Москва : Юридическая литература. 1968. 183 с.
5. Про державну допомогу сім'ям з дітьми. Закон України № 2811-XII від 21.11.1992 (в ред.. 14.04.2021). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 5. Ст. 21.
6. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю. Закон України № 2109-III від 16.11.2000 (в ред. 24.09.2020). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 1. Ст. 2.
7. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям. Закон України № 1768-III від 01.06.2000. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 35. Ст. 290.

Петровський Андрій Володимирович

*доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу [1]. У цивільному судочинстві наведене положення Конституції України знайшло своє відображення в ст. 15 ЦПК України, яка наголошує, що представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється